

Alkohol og arbeidsliv

Inger Synnøve Moan, Avdeling for rusmidler og tobakk ved Folkehelseinstituttet

Akan-dagene 24. november 2021

Oppfølging av Nasjonal alkoholstrategi (2021-2025) i arbeidslivet

- I Nasjonal alkoholstrategi vises det til et globalt mål om 10 % reduksjon i skadelig alkoholbruk innen 2025. Norge er forpliktet til å følge opp dette målet
- Om lag 70 % av befolkningen i Norge er sysselsatt. Forebyggende tiltak i arbeidslivet kan derfor nå ut til majoriteten av den voksne befolkningen
- For å vite hva som er hensiktsmessige forebyggingsstrategier i arbeidslivet, er det viktig å kartlegge omfanget av skadelig alkoholbruk i arbeidslivet

Operasjonalisering av skadelig alkoholbruk

- Konsekvenser for den som drikker: I 2016 ble alkohol rangert som den 7. viktigste risikofaktoren for død og for tap av friske leveår globalt, og som den ledende risikofaktoren i aldersgruppen 15-49 år (Griswold et al., 2018)
 - *Om lag 11 % av norske arbeidstakere har et risikofylt alkoholbruk (Thørrisen et al, 2018)*
- Konsekvenser for arbeidslivet: Beregninger viser at fravær og spesielt nedsatt produktivitet blant arbeidstakere utgjør en stor andel av kostnadene av alkoholbruk for samfunnet (Grimsmo, 2004; Laslett et al., 2010)
- Konsekvenser for kollegaer (tredjepart): Alkoholbruk kan forårsake 'sosiale kostnader' for arbeidsplassen, f.eks. i form av sosial ekskludering, seksuell trakassering og konflikter (Moan & Halkjelsvik, 2020)

Prosjektet 'Alkohol og arbeidsliv'

- Finansiert av Helsedirektoratet (2015-2021)
- **Del 1. Kvantitativ del**
- Årlige surveyundersøkelser blant 1500-2000 norske arbeidstakere
- *Formål, å kartlegge:*
 1. Alkoholbruk og holdninger til alkoholbruk i jobbsammenheng
 2. Utbredelse av alkoholrelatert fravær og nedsatt produktivitet
 3. Andre konsekvenser av alkoholbruk, f.eks. for kollegaer
 4. Holdninger og kjennskap til retningslinjer for alkoholbruk i arbeidslivet
- **Del 2. Kvalitativ del:** dypdeintervjuer med 48 ansatte og ledere, bla. for å belyse hvordan alkoholrelatert fravær og nærvær ble opplevd og håndtert

Alcohol-related absence and presenteeism: Beyond productivity loss

Formål og datagrunnlag

- Å undersøke forekomsten av alkoholrelatert fravær og nærvær i et bredt utvalg av norske arbeidstakere, samt å undersøke hvordan dette oppleves og håndteres
- Surveydata
 - 1940 ansatte i Norge mellom 20 og 74 år, 49 % kvinner
- Data fra 24 kvalitative dybdeintervjuer
 - 12 ledere/12 ansatte (tre med alkoholproblemer)

Resultater fra survey

Utbredelse av alkoholrelatert fravær og nedsatt produktivitet siste 12 måneder:

- 1-2 % oppga alkoholrelatert fravær en hel arbeidsdag
- 2 % oppga alkoholrelatert fravær deler av arbeidsdagen
- 11 % rapporterte at de hadde vært mindre produktive på jobb pga. alkoholbruk dagen før

Alkoholrelatert fravær: erfaringer og opplevelser

«Disse sakene er så krevende. Du bruker masse ressurser. Og du bruker masse økonomiske ressurser. Jeg måtte doble henne i faser. Jeg måtte sette på en annen lærer i tillegg, som en slags type opp-backing, uten at hun føler det som at hun ikke klarer å gjøre jobben. Hvis hun ikke kom, så hadde vi full bemanning likevel»

Rektor om lærer på barneskole

Alkoholrelatert nærvær: erfaringer og opplevelser

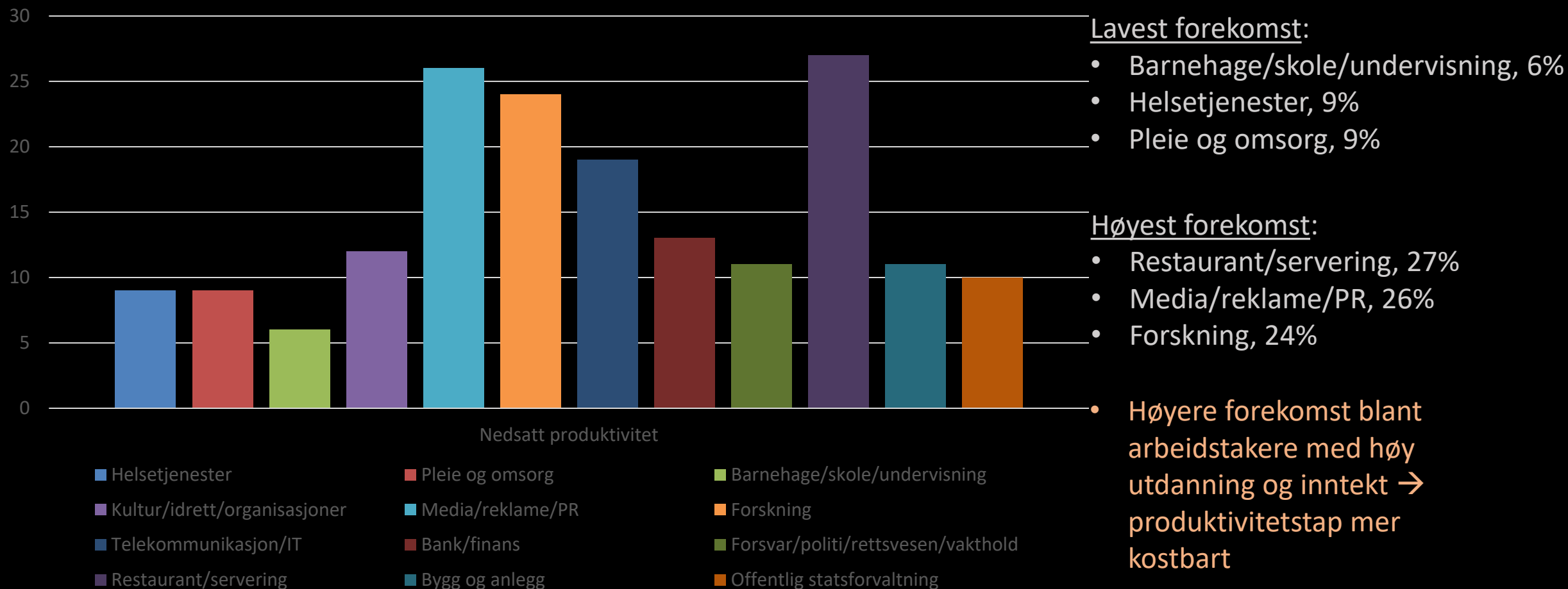
«Jeg er ofte i litt dårlig form. Og da kjenner jeg jo at jeg ikke kan yte det aller beste jeg har. Jeg kan sitte og gjøre analyser, og jeg får dem ikke til. Jeg gjør feil. Jeg jobber jo en del med interessante tallmaterialer og statistikk og sånne ting, og da må du være ganske opplagt. Det er sjelden jeg er opplagt»

Vitenskapelig ansatt ved universitet

Oppsummering

- Alkoholrelatert fravær er relativt lite utbredt dersom man ser på norske arbeidstakere under ett
- I gjennomsnitt 11 % som svarer at de har vært mindre produktive på jobb pga. alkoholbruk dagen før
- Én ansatt med alkoholproblemer kan skape store problemer for arbeidsplassen og for kollegaer – som innebærer mer enn fravær og nedsatt produktivitet:
 - *sikkerhet, omdømme, konflikter, økonomiske konsekvenser, dårlig arbeidsmiljø, usikkerhet, mistillit, praktiske vansker, etiske dilemmaer, osv.*

Nedsatt produktivitet som følge av alkoholbruk dagen før siste 12 mnd

Kilder: Moan & Halkjelsvik (2019, 2020)

Konsekvenser av kollegaers alkoholbruk

Negative konsekvenser som følge av kollegaers drikking

- 30 % har opplevd berusede kollegaer som plagsomme
- 20 % har vært bekymret for kollegaers alkoholbruk
- 10-11 % har følt seg ekskludert eller uteblitt fra sosiale arrangementer i jobbsammenheng på grunn av alkoholbruk
- 7 % har opplevd uønsket seksuell oppmerksomhet av beruset kollega
- 5,5 % har måttet overta en kollegas arbeidsoppgaver grunnet alkoholbruk
- 2,1 % hadde blitt fysisk skadet av en kollega som hadde drukket

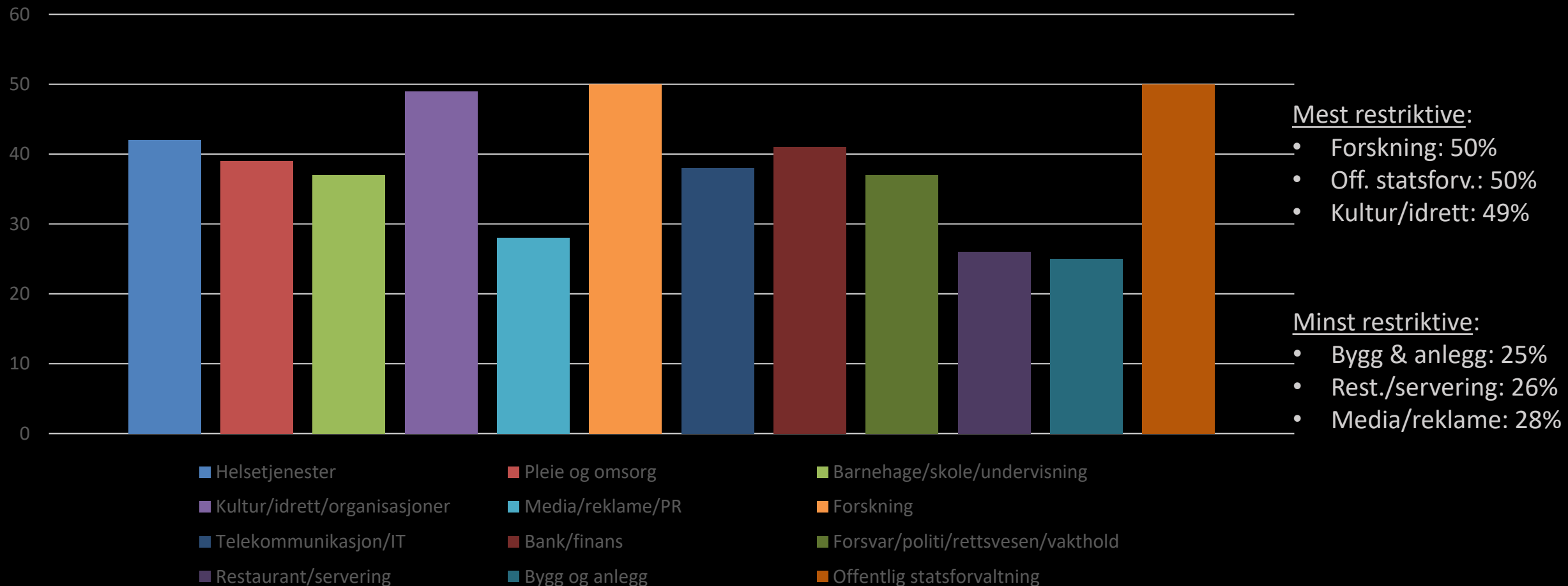
Kilder: Moan og Halkjelsvik (2016, 2020)

- En beskrivelse av hvordan det skal arbeides med alkoholforebygging i arbeidslivet er skissert i Nasjonal alkoholstrategi (s. 59, kapittel 6.3):

«Regjeringen vil etablere et samarbeid med arbeidslivets parter om bevissthet rundt holdninger til alkoholbruk i arbeidslivet og verdien av alkoholfrie arenaer. Formålet er å sette konkrete mål for et styrket og forpliktende samarbeid om partenes alkoholforebygging i arbeidslivet og å styrke arbeidslivets kunnskap om og bruk av effektive, forebyggende virkemidler».

Holdninger til å drikke seg beruset i jobbsammenheng

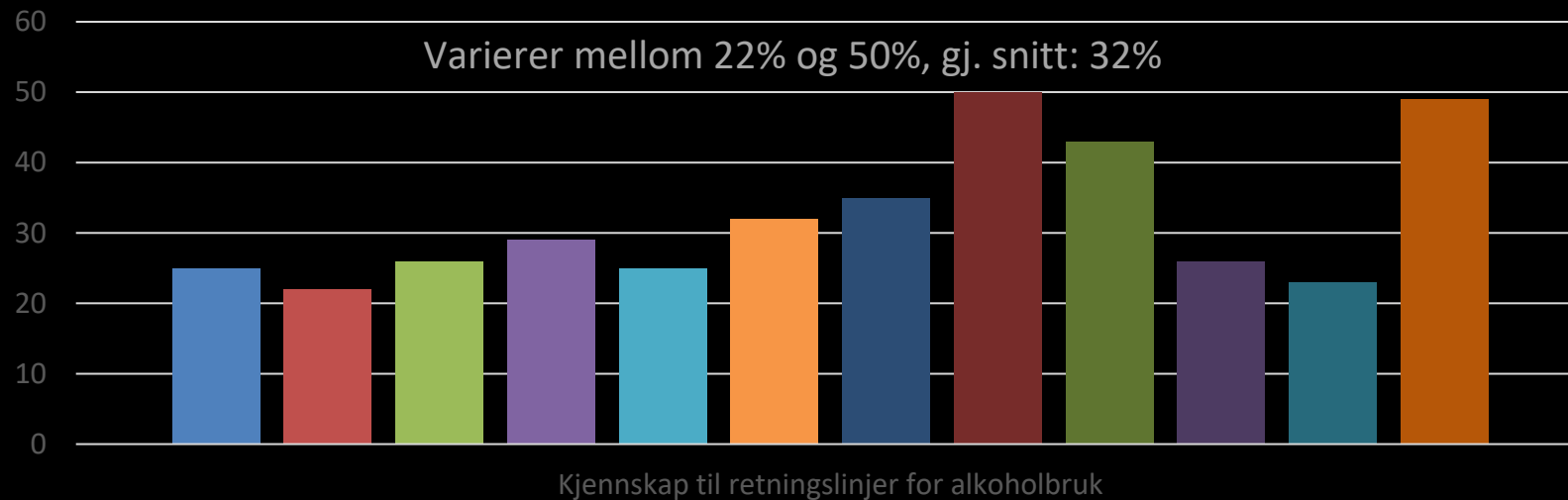
Andel (%) som svarte at det var problematisk at kollegaer drikker seg fulle i jobbsammenheng: 25% - 50%

Kilde: Moan & Halkjelsvik (2019)

Oppslutning om og kjennskap til retningslinjer for alkoholbruk

- 95% ønsker retningslinjer for alkoholbruk i arbeidstiden
- 67% ønsker retningslinjer for alkoholbruk utenom ordinær arbeidstid
- 32% har kjennskap til retningslinjer for alkoholbruk på arbeidsplassen

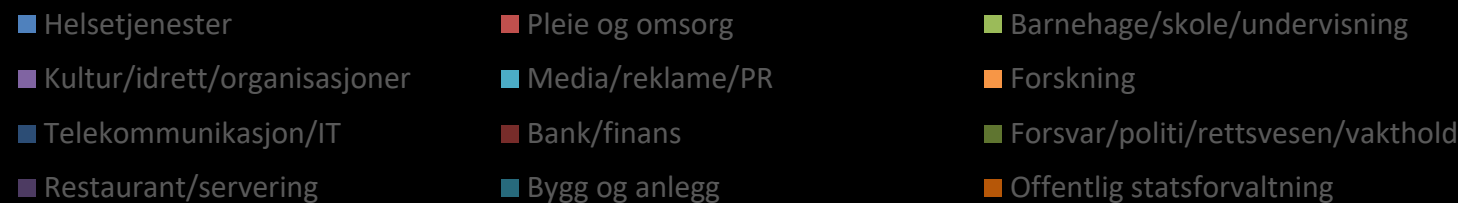

Høyest andel med kjennskap:

- Bank/finans: 50%
- Off. statsforv.: 49%
- Forsvar/politi/rettsvesen: 43%

Lavest andel med kjennskap:

- Pleie og omsorg: 22%
- Bygg og anlegg: 23%
- Media/reklame: 25%

Kilde: Moan & Halkjelsvik (2019)

Kunnskapsbehov

For å undersøke om Norge lykkes med sin målsetning om å redusere skadelig alkoholbruk i strategiperioden, er det viktig å studere endringer i forekomsten av ulike indikatorer på skadelig alkoholbruk:

- Risikofylt alkoholbruk blant arbeidstakere
- Alkoholrelatert fravær og nedsatt produktivitet
- Tredjepartsskader av alkohol

- I tillegg, for å følge opp Nasjonal alkoholstrategi i arbeidslivet, er det viktig å undersøke endringer i holdninger til alkoholbruk samt i oppslutning om og kjennskap til retningslinjer for alkoholbruk

Kunnskapsbehov (forts.)

- Behovet for mer kunnskap om risikofylt alkoholbruk blant arbeidstakere understrekes av funnene fra nye norske studier:
 - *De som hadde et høyt alkoholkonsum før pandemien rapporterte om en betydelig økning i alkoholbruk under pandemien (Bramness, Bye, Moan & Rossow, 2021; Rossow, Bye, Moan, Kilian & Bramness, 2021), og andelen av befolkningen med et høyt konsum økte i første fase av pandemien (Rossow et al., 2021)*
- Én mulig forklaring: Utstrakt bruk av hjemmekontor – med mindre struktur og sosial kontroll – kan ha vært mer utfordrende for arbeidstakere med et høyt alkoholbruk
 - Dette blir viktig å følge med på når nye rutiner og praksiser for hjemmekontor skal utarbeides, samt i arbeidet med Nasjonal alkoholstrategi

Takk for oppmerksomheten!